

ERKIN A'ZAMNING "JANNAT O'ZI QAYDADIR" DRAMATIK-QISSASIDA MA'NAVIY TANAZZUL VA YO'QOTILGAN QADRIYATLAR FOJEASI

Abdurasulova Maftuna Shojalil qizi

Nizomiy nomidagi O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

Filologiya fakulteti 4-bosqich talabasi

Abdurasulovamaftuna734@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada Erkin A'zamning "Jannat o'zi qaydadir" asari misolida ma'naviy tanazzul va yo'qotilgan qadriyatlar fojeasi tahlil qilinadi. Asarda oila doirasida kechayotgan voqealar orqali jamiyatdagi kengroq ijtimoiy va ruhiy jarayonlar yoritiladi. Muallif insonning moddiy farovonlik ortidan quvib, o'z ildizlari va qadriyatlaridan uzoqlashishi qanday fojealarga olib kelishini ochib beradi. Asar qahramonlari timsolida ma'naviyat va manfaat, vatan va muhojirlik, haqiqat va illuziya o'rtasidagi keskin ziddiyat tasvirlanadi. Tadqiqot davomida asarning g'oyaviy-badiiy xususiyatlari tahlil qilinib, muallif ilgari surgan asosiy xulosa — inson baxti uning ichki dunyosi va ma'naviy qadriyatlariga bog'liqligi ekani yoritiladi.

Kalit so'zlar: Domla obrazi, badiiy mahorat, syujet rivoji, Xonim obrazi, ma'naviy tanazzul, qadriyatlar inqirozi, vatan va muhojirlik, moddiylik va ma'naviyat, ijtimoiy ziddiyat, dramatism, ruhiy inqiroz, oila, globalizatsiya.

KIRISH

Insoniyat taraqqiyoti tarixiga nazar tashlasak, har bir davr o'zining muammolari, sinovlari va iztiroblari bilan ajralib turadi. Bugungi globallashuv davrida esa eng dolzarb masalalardan biri — bu ma'naviy tanazzul, ya'ni insonning o'z qadriyatlari, ildizlari va ruhiy tayanchlaridan uzoqlashishidir. Erkin A'zamning "Jannat o'zi qaydadir" asari aynan shu og'riqli masalani o'rta tashlaydi. Muallif oddiy bir oila hayoti orqali jamiyatning ichki ziddiyatlarini, inson ruhiyatidagi bo'shliqlarni va noto'g'ri tanlovlarning achchiq oqibatlarini nihoyatda ta'sirchan ifodalaydi. Asarni o'qir ekanmiz, go'yo o'zimiz yashayotgan muhit, tanish odamlar, hatto o'zimizning ichki kechinmalarimiz bilan yuzma-yuz kelamiz.

Erkin A'zam prozasi Abdulla Qahhor, Shukur Xolmirzayev ijodiy namunalari kabi lo'nda to'la ifodasi, shafqatsiz realizmi va professional mahorati bilan boshqa yozuvchilar asarlaridan keskin ajralib turadi. "Har gal yangi nimadir yozganingizda bir gaplarni aytdimov, deb o'ylaysiz o'zingizcha. Lekin, bari – dengizdan tomchi. Dildagisini umrining oxirigacha aytib ado qilib bo'lmas! Muhim gapni aytish uchun avvalo, ko'ngilda shunday gap bo'lishi kerak." Nazarimda yozuvchining ushbu fikrlaridan uning ijodga katta mas'uliyat bilan yondashishi yaqqol ko'rinib turibdi. Biz quyida tahlil qiladiganimiz asar ham uning ko'ngil dengizidan bir tomchidir.

Tarixga nazar tashlasak, har bir davr o'zining muammolari, sinovlari va iztiroblari bilan ajralib turadi. Bugungi globallashuv davrida esa eng dolzarb masalalardan biri — bu ma'naviy tanazzul, ya'ni insonning o'z qadriyatlari, ildizlari

va ruhiy tayanchlaridan uzoqlashishidir. Erkin A'zamning "Jannat o'zi qaydadir" asari aynan shu og'riqli masalani o'rtaga tashlaydi. Muallif oddiy bir oila hayoti orqali jamiyatning ichki ziddiyatlarini, inson ruhiyatidagi bo'shliqlarni va noto'g'ri tanlovlarning achchiq oqibatlarini nihoyatda ta'sirchan ifodalaydi. Asarni o'qir ekanmiz, go'yo o'zimiz yashayotgan muhit, tanish odamlar, hatto o'zimizning ichki kechinmalarimiz bilan yuzma-yuz kelamiz.

Asarda ma'naviy tanazzul, avvalo, Xonim obrazi orqali yorqin namoyon bo'ladi. U hayotidan norozi, o'tgan umridan qoniqmagan va najotni chet eldan izlayotgan inson sifatida tasvirlanadi. Uning Amerikaga ketish istagi — bu shunchaki joy almashtirish emas, balki ichki bo'shliqni moddiy farovonlik bilan to'ldirishga urinishdir. Biroq muallif shu yerda muhim savolni qo'yadi: inson haqiqatan ham baxtni boshqa joydan topa oladimi? Yoki bu faqat bir illuziyami? Xonimning fikrlarida, gaplarida va keskin qarorlarida aynan shu ma'naviy izdan chiqish, qadriyatlarining yemirilishi yaqqol seziladi.

Bizning o'zbek qadriyatlarida, mentalitetida ota – bu shunchaki oila boshlig'i emas, balki ma'naviy ustun, tarbiya manbai va hayot yo'lini ko'rsatuvchi, oilaning moddiy mas'uliyatlarini yelkasiga olgan yo'l boshchi hisoblanadi. O'zbek oilalarida ayol kishi emas, erkak kishi oila boshi hisoblanadi. Asardagi Domla Jo'raqulga ham, avvalo, oila boshi sifatida qarasaq, unda bunday xususiyatlarni ko'rmaymiz. Aksincha, oilada ayol kishining ustunligini ko'rishimiz mumkin. Bu esa qadriyatlar tanazzulini ochib bergan.

Asardagi eng ta'sirli nuqtalardan biri — otaning maktubidir. Bu maktub oddiy xat emas, balki butun bir umrning sarhisobi, kechikkan iqror va pushaymon ifodasidir. U o'z hayotidagi xatolarni tan olar ekan, aslida butun bir avlodning fojeasini ifodalaydi. Ilm yo'lida, zamon talablari yo'lida qilingan murosalar, majburiy yon berishlar oxir-oqibat insonni o'zligidan uzoqlashtirganini anglaydi. Bu esa ma'naviy tanazzulning eng og'ir ko'rinishidir — inson o'zini yo'qotadi.

Voqealar rivojida Amerikadagi portlash haqidagi xabar ramziy ma'no kasb etadi. Bu hodisa shunchaki tashqi voqea emas, balki qahramonlarning ichki dunyosida sodir bo'layotgan "portlash", ya'ni orzularning parchalanishi, umidlarning chil-chil sinishidir. Eng katta zarba esa otaning vafoti bilan bog'liq. Bu yerda muallif juda nozik badiiy yechimdan foydalanadi: inson o'z ildiziga qaytish zaruratini anglagan paytda, allaqachon kech bo'lgan bo'ladi.

Asarning yakuniy sahnalari esa o'quvchini chuqur mushohadaga chorlaydi. Bo'sh qolgan uy, ketganlar va kelganlar almashinuvi hayotning davomiyligini anglatadi. Yangi kelgan oila vakillarining duo qilishi esa ma'naviy poklanish, o'tganlarga hurmat va qadriyatlarining qayta tiklanishi ramzidir. Go'yo muallif shunday demoqchi: inson adashishi mumkin, xato qilishi mumkin, lekin qadriyatlar baribir yo'qolmaydi — ular qaytadi, tiklanadi.

Xulosa qilib aytganda, "Jannat o'zi qaydadir" asari — bu nafaqat bir oila tarixi, balki butun jamiyatning ma'naviy holatini aks ettiruvchi asardir. Unda ilgari surilgan asosiy fikr shundan iboratki, inson baxtni tashqaridan emas, o'z ichidan, o'z qadriyatlaridan izlamog'i lozim. Moddiy boylik ortidan quvish, chet elni orzu qilish — bularning barchasi o'tkinchi. Asl "jannat" esa insonning o'z yurti, o'z oilasi va eng muhimi, o'z ma'naviyatidadir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. A'zamov E. Jannat o'zi qaydadir – T.: Sharq nashriyot-matbaa aksiyadorlik kompaniyasi, 2007.
2. Umurov X. Adabiyotshunoslik nazariyasi – T.: A. Qodiriy nomidagi xalq me'rosi nashriyoti, 2004.
3. Quronov D, Mamajonov Z, Sheraliyeva M. Adabiyotshunoslik lug'ati – T.: Akademiya nashr, 2010.